

Nr 88.

Ankom till riksdagens kansli den 20 april 1928 kl. 12.30 e. m.

Utlåtande, i anledning av dels Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under åttonde huvudtiteln framlagda förslag angående det ordinarie förslagsanslaget till skolöverstyrelsen dels ock Kungl. Maj:ts under punkt 225 där sammastädes gjorda framställning angående yrkespedagogiska centralanstalten ävensom en i ämnet väckt motion.

(2:dra avdelningen.)

I den till riksdagen den 4 januari 1928 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln föreslagit riksdagen att uppföra det ordinarie förslagsanslaget till skolöverstyrelsen med oförändrat belopp, 538,000 kronor.

Vidare har Kungl. Maj:t, under samma huvudtitel (punkt 225 av det vid statsverkpropositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att till en yrkespedagogisk centralanstalt med de uppgifter och den anordning, som av Kungl. Maj:t närmare bestämmes i huvudsaklig anslutning till nu tillämpade grunder, anvisa för budgetåret 1928—1929 ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet hänvisar utskottet till sid. 582 i statsrådsprotokollet.

I samband härmed har utskottet till behandling förehåft en inom andra kammaren av herr *A. Forssell* väckt motion (II: 330), däri hemställts,

dels att riksdagen, med avslag å Kungl. Maj:ts förslag under punkt 225 av åttonde huvudtiteln om ett extra reservationsanslag för budgetåret 1928—1929 av kronor 60,000:— till en yrkespedagogisk centralanstalt, måtte för samma tid bevilja ett extra reservationsanslag av kronor 28,250:— till skolöverstyrelsen för anordnande genom dess yrkesskolavdelnings försorg av nödvändiga utbildningskurser för lärare vid lärlings- och yrkesskolor eller andra med dessa jämförliga undervisningsanstalter, samt för avveckling under budgetåret av den affärsverksamhet med kompendier, papper och undervisningsmaterieell, som av nämnda anstalt hittills bedrivits,

dels att riksdagen måtte bevilja ett tillfälligt anslag av högst 2,000:— kronor, att utbetalas till föreståndaren för yrkespedagogiska centralanstalten, fil. d:r V. Hallström såsom särskild ersättning för med flyttningen förenade utgifter och kostnader, för den händelse han, efter ett bifall till motionärens hemställan om anstaltens nedläggande, med höstterminen 1928 återgår i tjänst som lektor vid tekniska gymnasiet i Örebro,

dels att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning rörande möjligheten att indraga en eller flera befattningar såsom undervisningsråd inom skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill denna utredning kan föranleda,

samt slutligen

att riksdagen måtte minska det av Kungl. Maj:t under rubriken G: 1 äskade ordinarie förslagsanslaget av kronor 538,000:— med kronor 1,500:— till kronor 536,500:— under samtidigt uttalande, att vikarie icke bör förordnas för undervisningsråd å skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning vid tjänstledighet eller semester, så länge två ordinarie undervisningsråd å nämnda avdelning eller ett ordinarie undervisningsråd och den extra föredragande kvarstår i tjänstgöring.

Beträffande de av motionären till stöd för förslaget anförda skälen får utskottet hänvisa till motionen.

*Utskottets
yttrande.*

Över ifrågavarande motion har utskottet låtit i vederbörlig ordning inhämta yttrande av skolöverstyrelsen, vilket yttrande såsom bilaga åtföljer detta utlåtande.¹

Då genom beslut av 1918 års riksdag de praktiska ungdomskolorna inrättades och genom beslut under detta och de närmast följande åren grunden lades till den nuvarande yrkesundervisningens organisation, utgick man från, att det administrativa ledandet och övervakandet av de sålunda uppkomna nya skolformerna tarvade särskilda anordningar, främst i form av en utvidgning av skolöverstyrelsen, inom vilket ämbetsverk då inrättades en särskild yrkesskolavdelning med tre ordinarie undervisningsråd. I anslutning till denna uppfattning och såsom en med yrkesskolavdelningen i viss mån sidoordnad institution, avsedd att stödja och supplera den verksamhet, nämnda avdelning hade att fullfölja, inrättades sedermera år 1921 den yrkespedagogiska centralanstalten. De år, som förflutit sedan dessa administrativa organisationsformer kommit till stånd, hava emellertid givit vid handen, att man, såvitt utskottet kunnat finna, från början räknat med en allt för omfattande organisation, vilken, efter vad erfarenheten visat, icke motsvarats av utvecklingen på ifrågavarande område.

Det pågående besparingsarbetet inom den statliga förvaltningen har utskottet veterligt ännu icke kommit att beröra skolöverstyrelsen eller dess verksamhetsområden, och det kunde måhända från denna synpunkt vara lämpligt att låta med åtgärder för indragning eller begränsning av de administrativa organen för yrkesundervisningens ledning anstå, till dess desamma nås av nämnda

¹ De i skolöverstyrelsens yttrande återopade bilagorna äro tillgängliga å statsutskottets kansli.

besparingsutredningar. Emellertid har utskottet funnit sådana omständigheter föreligga, att ett uttalande från riksdagens sida redan nu icke kan anses opåkallat.

Vid den granskning, som utskottet ägnat det av skolöverstyrelsen i ämnet avgivna utlåtandet, har utskottet särskilt haft uppmärksamheten riktad på de av överstyrelsen åberopade bilagorna och i främsta rummet den för yrkespedagogiska centralanstaltens senaste verksamhetsår avgivna redogörelsen. Av denna redogörelse, liksom av vad i övrigt i denna fråga framkommit, har utskottet erhållit den uppfattningen, att ifrågavarande anstalt synes kunna indragas och de funktioner, som nu utövas av densamma, kunna övertagas av skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning. Det är givetvis av vikt att tillse, att en dylik omorganisation icke kommer att lända till men för själva den undervisningsgren, det här gäller, vilken enligt utskottets mening är förtjänt att på allt sätt stödjas och befrämjas av det allmänna, men utskottet har vid övervägande av denna omständighet icke kunnat finna, att ett inbyggande av yrkespedagogiska centralanstalten i överstyrelsens yrkesskolavdelning kan vara ägnat att giva grund för några farhågor i nämnda hänseende; likaledes har utskottet ansett, att ett övertagande från skolöverstyrelsens sida av yrkespedagogiska centralanstaltens funktioner och uppgifter kan låta sig göra utan att någon utökning av överstyrelsens yrkesskolavdelning därigenom behöver komma till stånd. Det torde ävenledes böra i detta sammanhang framhållas, att om en omfattande och större organisationsform var av nöden, när det gällde att utöva ledning och övervakande på ett verksamhetsområde, dit det statliga ingripandet då endast i ringa utsträckning nått, en dylik organisationsform numera utan olägenhet torde kunna vidkännas minskningar, då det initiativtagande arbetet till stor del redan är fullgjort och man har att med ledning av de utav erfarenheten givna riktlinjerna i lugnare tempo fullfölja utvecklingsarbetet. Tillika vill utskottet hava framhållit, att utskottet, i den uppfattning utskottet sålunda gjort gällande, ingalunda velat inlägga någon som helst kritik eller något underkännande av det arbete, som genom yrkespedagogiska centralanstalten hittills utövats.

Vid övervägande av frågan, från vilken tidpunkt verksamheten vid yrkespedagogiska centralanstalten lämpligen bör upphöra och anstaltens uppgifter övertagas av yrkesskolavdelningen inom skolöverstyrelsen, har utskottet funnit, att med hänsyn till redan planerade klasser och anordningar och i betraktande av nödvändigheten av en viss övergångstid för träffande av en del av den ändrade organisationen betingade åtgärder den nya organisationen bör kunna träda i verksamhet senast med ingången av budgetåret 1929—1930. Från och med detta budgetår, då alltså den nya anordningen bör kunna vara genomförd, torde något anslag till yrkespedagogiska centralanstalten ej vidare ifrågakomma.

Vad vidare angår den ifrågasatta utredningen om möjligheten att indraga en eller flera befattningar såsom undervisningsråd inom skolöverstyrelsens yrkesavdelning, lärers väl denna fråga tagas under övervägande under fortgången av det ovannämnda besparingsarbetet inom den statliga förvaltningen.

Med hänsyn till vad utskottet sålunda anført, saknar utskottet anledning förorda ändring i vad Kungl. Maj:t i ovan angivna hänseenden föreslagit, och får utskottet, under hänvisning till vad sålunda uttalats, hemställa,

I) att riksdagen må

a) uppföra det ordinarie förslagsanslaget till skolöverstyrelsen med oförändrat belopp, 538,000 kronor;

b) till en yrkespedagogisk centralanstalt med de uppgifter och den anordning, som av Kungl. Maj:t närmare bestämmes i huvudsaklig anslutning till nu tillämpade grunder anvisa för budgetåret 1928—1929 ett extra reservationsanslag av 60,000 kronor;

II) att herr Forssells ovanberörda motion (II: 330) må anses besvarad med vad utskottet ovan anført.

Stockholm den 20 april 1928.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, A. C. Lindblad, Olof Olsson, J. L. Widell, J. Nilsson* i Malmö, *O. Bergqvist, C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *J. G. Walles, C. A. Carlsson* i Gävle, *E. A. Hallin, C. I. Asplund* och *J. Clemedtson*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *K. V. Rydén, C. R. Jansson* i Falun, *S. Bengtsson* i Norup, *L. J. Carlsson-Frosterud, P. M. Olsson* i Blädinge, *O. Olsson* i Kullenbergstorp, *A. Å:son Törnkvist* i Karlskrona, *E. Kristensson* i Göteborg, *B. F:son Holmgren, S. Persson* i Fritorp och *C. Lindskog*.

Bilaga.

Till Riksdagens statsutskott.

I fråga om den yrkespedagogiska centralanstalten får Skolöverstyrelsen till en början erinra därom, att denna anstalt tillkommit såsom en enklare och i viss mån provisorisk ersättning för den av 1907 års tekniska kommitté år 1912 föreslagna normalskolan för yrkesundervisningen. Denna senare skulle enligt kommitténs då framlagda beräkningar kostat staten årligen omkring 160,000 kronor och dessutom krävt ganska avsevärda engångskostnader. Den yrkespedagogiska centralanstalten däremot kunde upprättas utan några större engångsutgifter, och årskostnaden beräknades till endast 80,000 kronor, varav 15,000 kronor avsåg understöd åt deltagare i de utbildningskurser, anstalten skulle anordna. Förslaget om denna anstalt innebar alltså jämfört med förslaget om normalskolan, förutom andra angivna fördelar, en avsevärd besparing för statsverket. Ingenting i propositionen eller i riksdagens behandling av ärendet tyder på att man vid anstaltens upprättande utgått ifrån att den i den föreslagna omfattningen skulle vara tillräcklig för att fylla sina i förslaget angivna uppgifter, därest i en framtid yrkesundervisningen skulle få någon väsentligt större omfattning än den dåvarande. Tvärtom utsåges tydligt i förslagets motivering, att man tänkte sig, att anstalten skulle successivt utökas med ytterligare krafter och nya organ i mån av verksamhetens utveckling enligt de angivna eller de mera bestämda riktlinjer, erfarenheten kunde anvisa. (1920 års Statsverksprop. VIII, sid. 742.) Motionärens förmodan, att den yrkespedagogiska centralanstalten från början skulle vara tillmätt efter den omfattning, yrkesundervisningen enligt den av honom åberopade tabellen i sakkunnigbetänkandet den 3 oktober 1917 möjligen kunde tänkas få, synes således ej vara riktig. Lika oriktiga äro hans jämförelser i fråga om det antal elever och undervisningsavdelningar samt det antal lärare, som man i avseende å den yrkespedagogiska centralanstalten för närvarande har att räkna med. Såsom Överstyrelsen redan i det här föregående yttrandet beträffande motionen nr 329 påvisat, är antalet elever i de kommunala anstalterna för yrkesundervisning ingalunda begränsat till det av motionären beräknade antalet, knappt 1,000 manliga under 18 år och sysselsatta i hantverk och industri. Enligt den bifogade tabell, bil. V, uppgick det sammanlagda antalet elever i de kommunala anstalterna för yrkesundervisning under läsåret 1926—1927 till 10,876, alltså mer än 10 gånger nyssnämnda antal, och antalet undervisningsavdelningar uppgick till 1,026 i st. f. av motionären angivna 90—95. Även om hänsyn toges till att många av dessa avdelningar i stor utsträckning undervisas gemensamt med andra avdelningar, blir dock antalet undervisningsgrupper väsentligt större än det av motionären tämligen godtyckligt beräknade. Om så till nyssnämnda antal lärjungar i de kommunala anstalterna för yrkesundervisning lägges det antal lärjungar, som enligt samma tabell redovisas för de enskilda anstalterna för yrkesundervisning eller 4,271, så kommer man till att yrkesundervisningen exempelvis under arbetsåret 1926—1927 omfattade inalles omkring 15,000 lärjungar, deltagarna i de mera tillfälliga mästartkurserna oberoende. Denna

*Motion
nr 330.*
Yrkespedago-
giska central-
anstaltens
arbetsområde.

siffror är visserligen ganska ringa i förhållande till landets folkmängd och andra förhållanden, men den är dock väsentligt större än den, som motionären genom sina beräkningar velat göra gällande. Att de i den anförda tabellen ingående särskilda och fria kurserna äro både berättigade och väl behövliga samt minst lika nyttiga som den rena lärlingsskolan, har Överstyrelsen påvisat i det föregående yttrandet om motionen nr 329. Och i fråga om yrkespedagogiska centralanstaltens verksamhet torde dess uppgift vara lika angelägen med hänsyn till den ena som till den andra gruppen av ifrågakurserna lärjungar, detta icke blott inom de kommunala utan även inom de enskilda statsunderstödda anstalterna för yrkesundervisning. Tilläggas må, att anstaltens verksamhet enligt riksdagens beslut år 1926 numera omfattar kurser för lärare även vid tekniska läroverk och handelsgymnasier samt därmed jämförliga läroanstalter.

Såsom härav framgår, är fältet för den yrkespedagogiska centralanstaltens verksamhet med hänsyn till antalet elever och undervisningsavdelningar ingalunda så litet, som motionären sökt påvisa. Vid närmare beaktande av förhållandena skall man finna, att anstaltens uppgifter ej heller äro så enkla och lätta att fullgöra eller så övergående, som han tyckes tro.

Yrkespedagogiska centralanstaltens arbetsuppgifter och verksamhet.

När Kungl. Maj:t år 1907 tillsatte en kommitté för den lägre tekniska undervisningens ordnande, hade denna åtgärd påkallats därav, att nämnda undervisning redan vid den tiden icke motsvarade förhållandenas krav. Såsom Överstyrelsen här förut i annat sammanhang påpekat, vidtogs emellertid ingen vidare åtgärd till undervisningens omläggning och upphjälpande under den långa tid, utredningen pågick. Ej förr än riksdagen år 1918, på grundval av nämnda och andra utredningar, beslutat om upprättandet av praktiska ungdomsskolor, anvisades mera avsevärda statsanslag till den ifrågakurserna undervisningens upphjälpande. I följd härav var hela det lägre tekniska undervisningsväsendet då i stort sett synnerligen bristfälligt och efterblivet. Den undervisning, som meddelades i de lägre tekniska yrkesskolorna, var i stor utsträckning av rent allmän art, omfattande huvudsakligen vanlig räkning och skrivning, någon gång bokföring samt dessutom teckning och ritning. Praktiska övningar förekommo endast i ett fåtal fall och då huvudsakligen i sådant som målning och dekorerings, modellering, träskärning, ciselering, bokbindning, läderplastik o. d., allt med en viss konstnärlig inriktning men endast sällan med hänsyn till verklig yrkesutbildning. Eleverna voro också till stor del sådana, som begagnade sig av undervisningen utan någon egentlig avsikt att tillgodogöra sig densamma i verkligt förvärvsarbete. Enligt 1918 års riksdagsbeslut skulle nu denna undervisning helt läggas om. De gamla lägre tekniska yrkesskolorna skulle upphöra, och i stället skulle upprättas lärlings- och yrkesskolor med en mera praktiskt lagd undervisning avsedd för utbildning av arbetare i de mest skilda yrken, allt efter förekommande behov. Men härtill fordrades icke blott möjlighet till statsunderstöd utan ett väldigt nydaningsarbete. Och detta måste gälla icke blott de olika skolornas upprättande och yttre organisation utan framför allt undervisningen, innehållet och sättet för undervisningens bedrivande samt de medel, som därvid skulle komma till användning. Och allt detta måste vara helt olika i varje olika yrke och även avpassas efter de olika skolornas lokala förutsättningar och växlande behov. Vid detta nydaningsarbete kunde endast i ringa mån hämtas ledning av erfarenheten i fråga om yrkesundervisningen i utlandet. Förhållandena där voro i många avseenden helt olika dem i Sverige. Det har därför gällt att söka bygga upp på egen grund. Detta uppbyggnadsarbete är långt ifrån avslutat. Skolornas antal och omfattning är ännu allt för ringa, och undervisningen lider ännu i många fall av svåra brister såväl i avseende å den rätta anpassningen till yrkenas behov som i avseende å lärarkrafternas utbildning och de hjälpmedel, som vid undervisningen borde komma till användning.

Den yrkespedagogiska centralanstalten kom till för att bringa hjälp särskilt i fråga om utbildningen av erforderliga lärarkrafter samt vid framskapandet av lämpliga undervisningsmedel. I och för en ändamålsenlig planläggning av anstaltens verksamhet anordnade Skolöverstyrelsen till en början ett flertal sammanträden med lärare, yrkesidkare och andra personer, som förmodades kunna bidra med någon erfarenhet och giva uppslag till den blivande verksamhetens gagn. Sedermera understöddes anstaltens arbete någon tid framåt genom särskilda sakkunniga, som jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallats av Skolöverstyrelsen. Det visade sig emellertid rådligt att gå fram med stor försiktighet och att icke sätta i gång större apparat, än som med säkerhet kunde behärskas. Till följd härav togos icke de anvisade medlen helt i anspråk under de första åren, och sedermera har anslagsbeloppet minskats, så att det för år 1924—1925 utgjorde endast 50,000 kronor och slutligen stannat vid 60,000 kronor för år från och med budgetåret 1925—1926.

Det är ett synnerligen intensivt arbete, som bedrivits i och genom den yrkespedagogiska centralanstalten under denna tid. En blick på anstaltens årsredogörelser kan giva någon föreställning därom, men endast den, som varit i tillfälle att närmare följa detsamma, torde kunna fullt förstå arbetets omfattning och art. Det bör beaktas, att bland de många kurser, som hållits, knappt en enda varit den andra lik. Man har måst treva sig fram i fråga om kursernas anordnande, och man har sett sig föranlåten att söka tillgodose en mängd olika utbildningsbehov. Man har sålunda måst lägga kurserna på olika sätt samt välja olika ämnesområden, olika föreläsare och andra medhjälpare. Enbart planläggningen av dessa kurser, uppsökandet av lämpliga medhjälpare och att avtala med dessa om hur deras medverkan skulle vara inriktad o. s. v. har krävt betydande eftertanke, korrespondens och personliga besök med ej sällan mycket omfattande överläggningar. Allt detta har anstaltens föreståndare haft att ombesörja dels i samråd med chefen för Skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning och vederbörlig undervisningsråd eller extra föredragande, dels och i de flesta fall på egen hand. Därjämte har han själv medverkat i kurserna genom ett betydande antal föreläsningar och såsom pedagogisk handledare vid kursdeltagarnas auskultationer och övningslektioner. Förglömmas må ej heller, att kursernas anordnande kräver en hel del administrativt arbete såsom uppsättandet av cirkulär och program, kursernas kungörande, besvarandet av förfrågningar, granskning av inkommande ansökningar, underrättelser till dem, som blivit antagna, granskning av kursdeltagarnas resekostnads- och understödslistor o. s. v., vilket arbete visserligen till stor del kunnat utföras av föreståndarens skrivbiträde men som dock måst organiseras samt ledas och övervakas av föreståndaren själv.

Beträffande antalet av yrkespedagogiska centralanstalten anordnade kurser, deras art och antalet deltagare får Överstyrelsen hänvisa till närlagda P. M. Bil. VII. För närmare belysning av kursernas anordning bifogas såsom exempel anstaltens berättelse för arbetsåret 1926—1927 (Bil. VIII).

Motionären förmenar, att genom dessa kurser så många lärare kunnat utbildas, att behovet nu borde vara väl fyllt, under förutsättning att kurserna planlagts på ett förnuftigt sätt.

Av nyssnämnda P. M. (Bil. VII) framgår, att sammanlagda antalet deltagare i de pedagogiska kurserna, vilka hållits i Stockholm, uppgått till 251. I kortare pedagogiska kurser vid olika skolor på andra orter hava deltagit 260. Dessutom hava deltagit i fortbildningskurser för lärare i handelsskolor 93, för skolkökslärarinnor 54, för vävlärarinnor 30, för sömnadslärarinnor 110 och för lärare vid skolor för hantverk och industri 76. Detta gör inalles 874 deltagare, bortsett från dem, som deltagit i de nytillkomna kurserna för lärare vid tekniska läroverk m. fl. Antalet lärare vid de kommunala anstalterna för yrkes-

Antalet kursdeltagare och behovet av ytterligare kurser.

undervisning utgör omkring 1,000. Antalet lärare vid de enskilda anstalterna uppgår till ungefär hälften av nyssnämnda siffra, vartill kommer ett antal föreläsare vid mästartkurser och liknande kurser.

Härvid är nu att märka, att flertalet av dessa lärare tjänstgör endast en kort tid. Man kan få ett begrepp om frekvensen genom att jämföra med antalet av skolöverstyrelsen meddelade behörigheter att undervisa vid kommunala anstalter för yrkesundervisning. En sammanställning häröver lämnas i tabellen bil. IX. De där anförda siffrorna inrymma visserligen åtskilliga utvidgningar eller förnyelser av förut beviljad, mera begränsad behörighet men torde dock vara ganska belysande. Så t. ex. finner man, att ännu under år 1927 här avsedd behörighet blivit meddelad i ej mindre än 284 fall. I förbigående må påpekas, att endast mycket sällan behörighet meddelas till annan sökande än sådan, som av vederbörande skolstyrelse ifrågasättes till viss lärarbefattning. Man torde alltså kunna antaga, att de, som erhållit behörighet, i allmänhet också blivit anställda som lärare. Att döma av dessa siffror skulle alltså tjänstgöringstiden för lärare vid kommunala anstalter för yrkesundervisning inskränka sig till i medeltal 3.5 eller möjligen högst 5 år och således antalet årligen nytillträdande enbart vid de kommunala anstalterna uppgå till minst 200. På motsvarande sätt skulle man kunna beräkna antalet årligen nytillträdande lärare vid de enskilda anstalterna till i runt tal 100. Sammanlagda årsbehovet av nytillträdande lärare för yrkesundervisningen skulle sålunda kunna antagas uppgå till omkring 300. Av det nu anförda torde tydligt framgå, att summan av antalet kursdeltagare icke ännu motsvarar det förhandenvarande antalet lärare, och att medeltalet kursdeltagare för år ej på långt när täcker antalet av nytillträdande lärare. Det är därför allttjämt nödvändigt att i stor utsträckning godtaga lärare, som äro i saknad av varje pedagogisk utbildning. I betraktande härav torde man finna, att oavsett andra omständigheter, rent siffermässigt betraktat, behovet av fortsatta utbildningskurser kvarstår och torde komma att kvarstå allttjämt.

Att de ifrågavarande lärarnas tjänstgöringstid ofta blir mycket kort, torde vara lätt att förstå, om man betänker, att lärarbefattningen för dem, det här gäller, oftast blir en mycket ringa bisyssla. En hantverkare har åtagit sig några timmar i veckan men finner snart, att lärarverksamheten är besvärlig, att han förlorar mera på att vara borta från sin affär under lektionstiderna, än han får i arvode. Och så avsäger han sig lärarbefattningen efter ett år eller så. På liknande sätt förhåller det sig även för många andra. Unga ingenjörer komma ofta i fråga som lärare, men snart bli de befordrade till mera krävande befattningar, kanske på annan ort, och så äro de borta, och skolan måste skaffa nya, var och hur de kunna fås. Att ändra detta för skolornas verksamhet högst ogynnsamma förhållande torde icke vara möjligt, med mindre än att lärarna kunde beredas mera omfattande tjänstgöring, helst med fast anställning, men detta är ju otänkbart utom möjligen vid de största skolorna och i ett mycket begränsat antal fall. Därför måste man nog räkna med förhållandena, sådana de äro, och fortsätta med att upphjälpa de nytillträdande lärarnas utbildning, så gott man kan. Att härvidlag ingenting underlåts i fråga om kursernas ändamålsenliga planläggning, torde hava framgått av här förut meddelade upplysningar, om hur försiktigt man sökt sig fram och vinnlagt som om att anlita all den erfarenhet och sakkunskap, som funnits tillgänglig. Man kan möjligen tycka, att då, såsom härovan framhållits, många av dem, som genomgått dessa kurser, icke komma att tjänstgöra såsom lärare under någon längre tid, kostnaden för deras pedagogiska utbildning skulle vara bortkastad. Detta behöver dock icke vara fallet, enär denna utbildning kan bliva till nytta även i annan verksamhet t. ex. såsom arbetsledare. För övrigt torde liknande

förekomma även på andra utbildningsområden utan att man därför ansett sig böra vidtaga några restriktioner i fråga om tillträdet till utbildningen.

I öfrigt är att märka, att genomgången av en kurs, som omfattar endast några veckor, i somliga fall endast några dagar, givetvis icke kan anses tillräcklig för vinnande av en tillfredsställande utbildning som yrkeslärare. I Tyskland finnas ett flertal särskilda yrkeslärarseminarier, som fordra för inträde antingen ingenjörsexamen eller folkskollärarexamen kompletterad genom viss praktik, och lärokurserna i dessa seminarier omfatta en tid av hela 2 år med heltidsundervisning. Detta är något helt annat än några få veckor eller dagar hos oss. Men så kunna dessa lärare i allmänhet erhålla anställning med full tjänstgöring och en avlöning, som är jämförlig med lärarnas vid de högre allmänna läroverken. Närmare upplysningar angående yrkeslärarutbildningen i Tyskland kunna inhämtas av närslutna berättelse bil. X. Något dylikt är ju icke tänkbart under de små förhållandena här i Sverige. Man torde ej kunna förvänta, att någon skulle vilja underkasta sig en 2-årig extra utbildning utöver folkskollärare- eller ingenjörutbildningen blott för att få undervisa kanske 3—4 veckotimmar mot ett jämförelsevis ringa arvode i en lärlings- eller yrkesskola eller motsvarande kurs. Därför måste vi nog för närvarande och länge än nöja oss med dessa mera primitiva kurser och vara glada, att vi kunna finna personer, som vilja åtaga sig att undervisa och begagna sig av möjligheten till viss lärarutbildning genom dem.

Motionären berör också frågan om behovet att i lärlingsskolan meddela undervisning i enkla folkskolämnen och menar, att, då så är fallet, lärare i de allmänbildande skolorna härvid kunde komma till användning. Så sker också. Tabellen i bil. IX visar, att ett mycket stort antal personer med pedagogisk utbildning erhållit behörighet att undervisa i kommunala anstalter för yrkesundervisning. Men att nämnda lärare helt generellt och utan vidare skulle anses kompetenta att undervisa i lärlings- och yrkesskolornas ämnen, där de vanliga folkskoleämnena komma till användning, måste skolöverstyrelsen bestrida. Undervisningen i lärlingsskolan och kurserna på motsvarande stadium har icke till ändamål att meddela folkskolekunskaper, men om det visar sig, att eleverna brista i fråga om dessa, måste kunskaperna upphjälpas, och detta tager givetvis bort en del tid. Det torde dock vara tydligt, att, om undervisningen skall kunna upprätthållas såsom *yrkesundervisning*, så måste läraren känna till vad denna undervisning bör avse och hur den skall bedrivas. Det är därför ingalunda överflödigt, att kompetensen prövas just ur dessa synpunkter, innan den föreskrivna behörigheten meddelas, och det kan därför vara fullt motiverat och i verkligheten också mycket behöfligt, att vederbörande lärare genom deltagandet i någon av de yrkespedagogiska kurserna komplettera sin utbildning i berörda avseende. Detta gäller i mycket hög grad även om teckningslärarna, för så vitt de skola undervisa i andra yrken och ämnesdelar än dem, som tillhöra deras normala utbildning.

I fråga om undervisningsmedel har yrkespedagogiska centralanstaltens föreståndare dels själv, dels genom anlitande av speciellt sakkunniga åstadkommandet av undervisningsmedel.

Åstadkommandet av undervisningsmedel.

sammanförts i tvenne förteckningar, den ena upptagande svensk, den andra utländsk dylik litteratur (bil. XII och XIII). Värdet av dessa förteckningar skulle givetvis varit större, om upplysningar blivit införda angående böckernas innehåll, såsom skett i de av bibliotekskonsulenterna utgivna katalogerna över böcker för folk- och skolbibliotek, då samtidigt en bättre utgallring kunnat ske, men härför hava tid och arbetskrafter icke varit tillräckliga.

Vad som sålunda åstadkommits är emellertid långt ifrån tillräckligt. Det saknas alltjämt läroböcker för en mångfald viktiga undervisningsområden, och det tyckes vara fåfängt att hoppas, att tillfredsställande sådana skola framkomma genom enskildas företagsamhet. Så till exempel har det icke ännu varit möjligt att få fram någon för utbildningen av elektriska montörer och installatörer lämplig lärobok i elektroteknik, fastän betydande medel ställts till förfogande av härför intresserade. Och en dylik lärobok skulle dock kunna påräkna en relativt stor åtgång, eftersom elektrisk installationsverksamhet är ett av våra mest omfattande yrkesområden. Att författare och förläggare skulle på eget initiativ och på egen risk vilja utgiva läroböcker i de mera speciella yrkena med endast ett mindre antal utövere är, såsom erfarenheten visat, knappast att förvänta. I de få fall något utgivits, har detta för vinnande av mera allmän avsättning oftast varit alltför allmänt hållet för att med fördel kunna användas vid den egentliga yrkesundervisningen och har för övrigt snart nog blivit föråldrat. Det är därför man måste söka sin tillflykt till utarbetandet av smärre kompendier, som kunna tryckas eller dupliceras i maskinskrift och sammansättas och ändras efter behov. Men även åstadkommandet av dylika kompendier går ingalunda av sig självt. Här föreligger ett alldeles oerhört fält för yrkespedagogiska centralanstaltens verksamhet, ett fält som till följd av de stora svårigheter arbetet erbjuder och bristande resurser endast i alltför ringa mån kunnat uppodlas.

Förutom läroböcker och kompendier behöver yrkesundervisningen försöks- och åskådningsmateriell. Där verkliga föremål ej kunna komma till användning, behövas avbildningar i form av planscher, ljusbilder, filmer och dylikt. Av sådan materiell finnes knappast något, som är lämpligt för yrkesundervisning. Åtskilligt skulle möjligen kunna anskaffas från utlandet men måste i så fall utväljas med sakkunnig omsorg och särskild hänsyn till förhållandena hos oss. Även härvidlag har yrkespedagogiska centralanstalten en naturlig uppgift, som tyvärr icke ännu kunnat nämnvärt upptagas.

Det anförda torde vara tillräckligt för att visa, att den yrkespedagogiska centralanstalten visserligen har utövat en ganska omfattande och mycket betydelsefull verksamhet, men att dess uppgifter icke i något avseende kunna anses på långt när fullbordade och att det finnes större skäl att vidtaga åtgärder till anstaltens förstärkning i och för verksamhetens utveckling än att tänka på anstaltens indragning.

Skolöverstyrelsens yrkes-
skolavdelning.

Under sådant förhållande kan det väl icke på allvar bliva tal om att den yrkespedagogiska centralanstaltens verksamhet skulle överflyttas på skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning, men då motionärens uppfattning även beträffande verksamheten inom denna avdelning är i grunden alldeles oriktig, får överstyrelsen i avseende därå tillägga följande.

Först och främst må ånyo erinras därom, att, såsom redan i det föregående påvisats och närmare framgår av tabellen bil. V. det antal elever och undervisningsavdelningar, som förekomma i kommunala och enskilda statsunderstödda anstalter för yrkesundervisning, över vilka skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning har att öva insende, är väsentligt större än det av motionären beräknade. Enligt närlagda förteckning, bil. XIV, äro de kommunala anstalterna för yrkesundervisning fördelade å 61 städer och andra kommuner. De stats-

understödda enskilda anstalterna för yrkesundervisning äro till antalet 61 och förlagda inom olika delar av landet, delvis å landsbygden. Även dessa anstalter kräva skolöverstyrelsens omsorger och närmare inseende. Därtill kommer ett stort men växlande antal olika organisationer anordnade statsunderstödda mästartkurser, som givetvis även kräva en del åtgärder och tillsyn från skolöverstyrelsens sida. Och så äro slutligen att märka de 6 handelsgymnasierna, 7 tekniska läroverk, somliga med ett flertal linjer och fackskolor, den tekniska skolan i Stockholm med dess maskinyrkerskola, byggnadsyrkerskola och övriga avdelningar, vävskolan i Borås samt bergsskolorna i Filipstad och Falun.

I fråga om de kommunala och enskilda anstalterna torde bemärkas, att många av dem, särskilt de kommunala, omfatta ett stort antal olika yrken. Så till exempel finnas i Stockholm ej mindre än 14 olika yrken med särskilda avdelningar i lärlingsskolan, 16 i kurser för äldre, 12 i yrkesskolan och 20 i verkstadsskolorna. Och i många av yrkesavdelningarna förekomma specialkurser av olika slag. Det torde utan vidare vara klart, att, med hänsyn till de stora olikheterna i skolornas yttre form och än mer i deras inre art och den mångfald av yrken och kurser i olika variationer, som yrkesundervisningen måste omfatta, redan detta i och för sig måste göra det administrativa arbetet, ledningen och tillsynen över anstalterna för yrkesundervisningen särskilt arbetskrävande. Att märka är även, att anstalterna för yrkesundervisningen icke såsom flertalet allmänbildande läroanstalter ha en lång tradition att bygga på utan måste i stor utsträckning söka sig fram på nya, obanade vägar och därtill ofta nöja sig med tillfälliga, för sin undervisning otillräckligt utbildade lärare och föreståndare, vilka dessutom vanligen hava sina befattningar vid ifrågasvarande skolor endast som en bisyssla. Det ena med det andra gör, att varken antalet skolor eller antalet elever, än mindre antalet undervisningstimmar, kan läggas till grund för någon jämförelse i fråga om den centrala ledningens arbetsbelastning utan att en sådan jämförelse blir missvisande. Den omständigheten, att de till yrkesskolavdelningen hörande skolorna hava lokala styrelser, har sin stora betydelse i fråga om skolornas önskvärda förbindelse med näringslivet och de kommunala myndigheterna men minskar ingalunda den centrala ledningens bestyr med skolornas ärenden i övrigt. De för vissa skolor förordnade inspektorer taga i allmänhet ej annan befattning med skolorna, än som erfordras för den i det föregående yttrandet rörande motion nr 329 omnämnda kontrollen med avseende å rekvisition av de till skolorna utgående statsbidragen. Något mera kan man ej heller begära, då de alltid äro oavlönade, och de kunna för övrigt icke gärna ingripa i skolornas verksamhet utan genom anmälan till skolöverstyrelsen.

Att, såsom motionären påpekar, utbildningskurserna för lärare vid fortsättningsskolor kunnat ombesörjas av skolöverstyrelsens folkskolavdelning och där handhavas av ett undervisningsråd, som därjämte har åtskilliga andra göromål, förklaras därav, att dessa kurser äro tämligen enhetliga, med enhetliga mål och i de flesta fall enhetligt utbildade deltagare, nämligen folkskollärare och i vissa kurser slöjdlärare och skolköks- eller slöjdlärlarinnor. Därtill kommer, att dessa kurser anordnas av lokala bestyrelser, som vidtaga erforderliga förberedelser och uppgöra förslag till kursplan, vilken sändes till överstyrelsen för prövning och godkännande. Den direkta ledningen av kursen och därmed sammanhängande expeditionsgöromål handhavas av en särskilt för varje kurs utsedd föreståndare eller kursledare. På detta sätt har överstyrelsens befattning med dessa kurser kunnat inskränkas till att i huvudsak avse endast vissa allmänna anvisningar samt granskning och godkännande av kursplaner jämte fördelningen av det för kursernas bekostande anvisade anslaget. Att detta tillvägagångssätt icke kan tillämpas å kurser för utbildande av lära-

re vid anstalterna för yrkesutbildning utom möjligen i något enstaka fall, torde vid beaktande av den här förut lämnade redogörelsen angående dessa kurser icke behöva närmare utvecklas.

Att även i överstyrelsens yrkesskolavdelning de löpande göromålen icke äro alldeles obetydliga, torde i någon mån framgå av närslutna tabell över antalet ärenden, som handlagts inom denna avdelning under åren 1924—1927, bil. XV. Antalet dagar, som tagits i anspråk för inspektioner och andra med resor föränade tjänstförrättningar, redovisas i tabellen bil. XVI. Det torde böra beaktas, att en mycket stor del av de handlagda ärendena avser reglementen och undervisningsplaner, vilka ärenden vanligen äro ganska omfattande och ofta kräva överläggningar eller skriftväxling med vederbörande under hand. Bland mera arbetskrävande ärenden märkas även de många ansökningarna om lärarbehörighet samt de olika läroanstalternas ansökningar om statsunderstöd, vilka ofta kräva omfattande utredningar.

Vid bedömande av arbetsbördan å överstyrelsens yrkesskolavdelning torde även böra beaktas, att denna avdelning jämlikt överstyrelsens instruktion fått sig särskilt ålagt »att genom personlig förbindelse med skolstyrelser och ortsmyndigheter samt med befolkningen över huvud på de olika orterna söka förvärva förtrogenhet med önskningsar och behov i fråga om yrkesundervisningen». Och vidare har avdelningen enligt samma instruktion »att verka för upprättandet av nya och, då så befinnes vara av nöden, för omorganisation av redan befintliga skolor samt att därvid träda i förhandling med vederbörliga myndigheter och med representanter för skilda yrken och ortsintressen». För att dessa föreskrifter skola kunna efterkommas är det tydligtvis nödvändigt, att göromålen i övrigt så begränsas, att de icke taga avdelningschefens och ledamöternas tid helt i anspråk. Dessa personer böra sålunda äga möjlighet att inom såväl som utom tjänstetid sammanträffa med yrkeslivets representanter samt då och vid andra tillfällen deltaga i förhandlingar och diskussioner rörande undervisningen. Och för att detta skall vara möjligt, måste de även kunna följa med föreläsningarna inom yrkeslivet liksom även med huvuddragen av de sociala och ekonomiska föreläsningarna i övrigt. Trots allvarliga bemödanden har detta icke alltid kunnat ske i önskvärd grad. Skulle så arbetsbelastningen ytterligare ökas genom överflyttande av yrkespedagogiska centralanstaltens uppgifter på yrkesskolavdelningen och, såsom motionären ävenledes önskar, en eller flera av rådsbefattningarna indragas, då måste följden ovillkorligen bliva den, att arbetet på yrkesundervisningens utveckling och förbättring avstannar. Detta torde, såvitt möjligt, böra undvikas. I stället borde utvecklingsarbetet kunna bedrivas hellre med ökad än med minskad kraft.

Med avseende på frågan om vilka anslag av statsmedel som skulle erfordras för lärareutbildningen för yrkesundervisningen, därest verksamheten vid yrkespedagogiska anstalten skulle komma att upphöra, får skolöverstyrelsen framhålla, att överstyrelsen icke kunnat finna någon mera kostnadsbesparande anordning för dessa kursers bedrivande än just yrkespedagogiska centralanstalten. Då, såsom av det föregående torde hava framgått, skolöverstyrelsens yrkesskolavdelning icke skulle kunna anordna ifrågakvarande kurser utan att därigenom tvingas att eftersätta andra viktiga uppgifter, synes det ofrånkomligt att, därest yrkespedagogiska centralanstalten skulle upphöra, någon annan anordning träffas för kursernas upprätthållande, och då överstyrelsen ej har kunnat finna, hur denna anordning skulle vara beskaffad, har överstyrelsen ej heller kunnat göra någon kostnadsberäkning i avseende därå. Beträffande kostnaderna för de ifrågakvarande kurserna under år 1926—1927 får överstyrelsen hänvisa till uppgifterna härom i den yrkespedagogiska centralanstaltens ovannämnda berättelse (bil. VIII).

På grund av vad här ovan anförts får skolöverstyrelsen hemställa, att statsutskottet måtte tillstyrka riksdagen att avslå även herr Forssells motion nr 330.

I handläggningen av förevarande ärende hava deltagit generaldirektören Bergqvist, avdelningscheferna överdirektören Falk samt undervisningsråden Fredriksson, föredragande, och Bruce, undervisningsråden Rydberg, Berglund och Schenke, t. f. undervisningsråden Hänninger och Engvall samt konsulenten Ingeborg Walin.

Stockholm den 29 februari 1928.

B. J:SON BERGQVIST.

NILS FREDRIKSSON.

Olof Wibelius.